

ISSN 2306-7365 (Print)
ISSN 2664-0686 (Online)
Индекс 75637
DOI prefix: 10.47526

ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТИ

HOCA AHMET YESEVI
ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ

1150 жыл
Әл-Фарабидің мерейтойы

175 жыл
Абай Құнанбайұлының
мерейтойы

YESEVI
ÜNİVERSİTESİ
HABARŞISI
Bilimsel Dergisi

ЯСАУИ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ
№3 (117) 2020
шілде-тамыз-қыркүйек

БАС РЕДАКТОР

биология ғылымдарының докторы, профессор
АБДРАСИЛОВ БОЛАТБЕК СЕРІКБАЙҰЛЫ

YAYIN YÖNETMENİ

Prof. Dr.

ABDRASILOV BOLATBEK SERIKBAYULI

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

доктор биологических наук, профессор
АБДРАСИЛОВ БОЛАТБЕК СЕРИКБАЕВИЧ

CHIEF EDITOR

Professor, Doctor of Biological Sciences
ABDRASSILOV BOLATBEK SERIKBAYEVICH

Индекстеледі/Tarama indeksli/ Индексируется/ Scanned indexes:
Index Copernicus, Directory of Research Journals Indexing

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

 Directory of
Research Journal
Indexing

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті

Журнал Қазақстан Республикасының Баспасөз және бұқаралық ақпарат істері жөніндегі ұлттық агенттігінде 1996 жылғы 8 қазанда тіркеліп, Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігі Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінің №232-Ж куәлігі берілген.

Шығу жиілігі: 3 айда 1 рет. МББ тілі: қазақша, түрікше, ағылшынша, орысша. Тарату аумағы: Қазақстан Республикасы, алыс және жақын шетел. **Индекс №75637**. Журнал 2013 жылдың қаңтар айынан бастап Париж қаласындағы ISSN орталығында тіркелген. **ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online)**.

Ғылыми еңбектің негізгі нәтижелерін жариялау үшін Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы бақылау Комитетінің 2018 жылдың 11 желтоқсандағы №1945 және 14 желтоқсандағы №1992 бұйрықтарымен журнал Комитет ұсынатын ғылыми басылымдар тізіміне Философия, Тарих, Педагогика және Филология бағыттары бойынша енгізілді.

KURUCU:

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

Dergi 8 Ekim 1996'da Kazakistan Cumhuriyeti Basın ve Medya İletişim Ajansı tarafından tescillenmiş, Kazakistan Cumhuriyeti Yatırım ve Gelişim Bakanlığının, İletişim, Bilişim ve Bilgilendirme Komitesinin 232-J numaralı kimliği verilmiştir. Yayın Süresi: 3 ayda 1 defadır. Süreli Basın Yayın Dili: Kazakça, Türkçe, İngilizce ve Rusça. Dağıtım Bölgesi: Kazakistan Cumhuriyeti, uzak ve yakın yabancı ülkeler. **İndeks: 75637**. Dergi, Ocak 2013'ten bu yana Paris'teki ISSN Merkezi'nde kayıtlıdır. **ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online)**.

Bu dergi, Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın 11/12/2018 tarih ve 1945 sayılı kararı ile 14/12/2018 tarih ve 1992 nolu kararı çerçevesinde Felsefe, Tarih, Pedagoji ve Filoloji alanlarında KC EBB tarafından tavsiye edilen bilimsel dergiler listesine dahil edilmiştir.

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Международный казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмеда Ясави

Журнал зарегистрирован в Национальном агентстве по делам печати и массовой информации Республики Казахстан 8 октября 1996 года. Комитетом связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан выдано свидетельство №232-Ж.

Периодичность издания: 1 раз в 3 месяца. Язык ППИ: казахский, турецкий, английский, русский. Территория распространения: Республика Казахстан, дальнее и ближнее зарубежье. **Индекс №75637**.

Журнал с января 2013 года был зарегистрирован в Центре ISSN в городе Париже.

ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online).

Приказами Комитета по контролю в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан от 11 декабря 2018 года №1945 и от 14 декабря 2018 года №1992 журнал включен в перечень научных изданий в области Философии, Истории, Педагогике и Филологии, рекомендуемых Комитетом.

FOUNDER:

Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University

The Journal was registered by the Communication, Informatization and Information Committee Periodical press and information agency of the Republic of Kazakhstan on October 8, 1996, Ministry of Investment and Development of the Republic of Kazakhstan issued a certificate № 232-G. Publication: 1 time in 3 months. Language PPP: Kazakh, Turkish, English, Russian. Territory of distribution: the Republic of Kazakhstan, near and far abroad. **Index №75637**.

The journal has been registered since January 2013 at the ISSN Center in Paris.

ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online).

Pursuant to the Order of the Committee for Control in Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated December 11, 2018 №1945 and December 14, 2018 №1992, the journal is included in the list of scientific publications in the field of Philosophy, History, Pedagogy and Philology, recommended by the Committee.

Бас редактордың орынбасары

педагогика ғылымдарының докторы, профессор Беркимбаев К.М.

Бас редактордың орынбасары

доцент, Ph.D. Пилтен Пусат

Жауапты хатшы

философия ғылымдарының кандидаты, доцент Балтабаева А.Ю.

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Жұрынов Мұрат	- ҚР ҰҒА президенті, академик /Қазақстан/
Демиркөз Мелаяхат Білге	- профессор, доктор /Түркия/
Гржибовский Андрей	- м.ғ.д., профессор /Норвегия/
Капилла Хосе Э.	- профессор, доктор /Испания/
Корнилов Виктор	- п.ғ.д., профессор /Ресей/
Мырзақұлов Рэтбай	- ф.-м.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Мейер Бургхард	- профессор, доктор /Германия/
Турметов Батирхан	- ф.-м.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ташпынар Мехмет	- профессор, доктор /Түркия/
Сагироғлу Шереф	- профессор, доктор /Түркия/

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС

Ақбасова Аманкүл	- техн.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ақйол Хаяти	- профессор, доктор /Түркия/
Атемова Қалипа	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Бұлбұл Ибрагим	- профессор, доктор /Түркия/
Булуч Бекир	- профессор, доктор /Түркия/
Батырбаев Нұрлан	- з.ғ.к., доцент /Қазақстан/
Гелишли Юджел	- профессор, доктор /Түркия/
Ергөбек Құлбек	- ф.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Есімова Шолпан	- э.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Жетібаев Көпжасар	- т.ғ.к., доцент /Қазақстан/
Жетпісбаева Бахытгүл	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Йылдыз Мұса	- профессор, доктор /Түркия/
Мырзалиев Бораш	- э.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Томар Женгиз	- профессор, доктор /Түркия/
Торыбаева Жәмила	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Умбетов Өмірбек	- техн.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ұзақбаева Сақыпжамал	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ыдырыс Серікбай	- э.ғ.д., профессор /Қазақстан/

Yayın Yönetmen Yardımcısı
Prof. Dr. Berkimbayev K.M.
Yayın Yönetmen Yardımcısı
Doç. Dr. Pilten Pusat
Yayın Kurulunun Sorumlu Sekreteri
Doç. Dr. Baltabayeva A.Y.

DANIŞMA KURULU

Jurnov Murat	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Demirköz Melahat Bilge	- Prof. Dr. /Türkiye/
Grjibovskiy Andrey	- Prof. Dr. /Norveç/
Kapilla Jose E.	- Prof. Dr. /İspanya/
Kornilov Viktor	- Prof. Dr. /Rusya/
Myrzakulov Ratbay	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Meyer Burghard	- Prof. Dr. /Almanya/
Turmetov Batırhan	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Taşpınar Mehmet	- Prof. Dr. /Türkiye/
Sağıroğlu Şeref	- Prof. Dr. /Türkiye/

EDİTÖR KURULU

Akbasova Amankül	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Akyol Hayati	- Prof. Dr. /Türkiye/
Atemova Kalipa	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Bülbül İbrahim	- Prof. Dr. /Türkiye/
Buluç Bekir	- Prof. Dr. /Türkiye/
Batirbayev Nurlan	- Doç. Dr. /Kazakistan/
Gelişli Yücel	- Prof. Dr. /Türkiye/
Ergöbek Kulbek	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Esimova Şolpan	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Jetibayev Köpjasar	- Doç. Dr. /Kazakistan/
Jetpisbayeva Bahtıgül	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Yıldız Musa	- Prof. Dr. /Türkiye/
Myrzaliyev Boraş	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Tomar Cengiz	- Prof. Dr. /Türkiye/
Toribayeva Jamila	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Umbetov Ömirbek	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Uzabayeva Sahıpjamal	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Idırıs Serikbay	- Prof. Dr. /Kazakistan/

Заместитель главного редактора
доктор педагогических наук, профессор Беркимбаев К.М.

Заместитель главного редактора
доцент, Ph.D. Пилтен Пусат

Ответственный секретарь
кандидат философских наук, доцент Балтабаева А.Ю.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Журинов Мурат	- президент НАН РК, академик /Казахстан/
Демиркоз Мелаяхат Билге	- профессор, доктор /Турция/
Гржибовский Андрей	- д.м.н., профессор /Норвегия/
Капилла Хосе Э.	- профессор, доктор /Испания/
Корнилов Виктор	- д.п.н., профессор /Россия/
Мирзакулов Ратбай	- д.ф.-м.н., профессор /Казахстан/
Мейер Бургхард	- профессор, доктор /Германия/
Турметов Батирхан	- д.ф.-м.н., профессор /Казахстан/
Ташпынар Мехмет	- профессор, доктор /Турция/
Сагироглу Шереф	- профессор, доктор /Турция/

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Акбасова Аманкул	- д.техн.н., профессор /Казахстан/
Акйол Хаяти	- профессор, доктор /Турция/
Атемова Калипа	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Булбул Ибрагим	- профессор, доктор /Турция/
Булуч Бекир	- профессор, доктор /Турция/
Батырбаев Нурлан	- к.ю.н., доцент /Казахстан/
Гелишли Юджел	- профессор, доктор /Турция/
Ергобек Кулбек	- д.ф.н., профессор /Казахстан/
Есимова Шолпан	- д.э.н., профессор /Казахстан/
Жетибаев Копжасар	- к.и.н., доцент /Казахстан/
Жетписбаева Бахытгул	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Йылдыз Муса	- профессор, доктор /Турция/
Мырзалиев Бораш	- д.э.н., профессор /Казахстан/
Томар Женгиз	- профессор, доктор /Турция/
Торыбаева Жамила	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Умбетов Умирбек	- д.техн.н., профессор /Казахстан/
Узакбаева Сахипжамал	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Ыдырыс Серикбай	- д.э.н., профессор /Казахстан/

Deputy chief editor

Professor, Doctor of Pedagogical Sciences Berkimbayev K.M.

Deputy chief editor

Associate Professor, Ph.D. Pilten Pusat

Responsible secretary

Associate Professor, Ph.D. Baltabayeva A.Yu.

EDITORIAL BOARD

Zhurynov Murat	- President of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, academician /Kazakhstan/
Demirkoz Melahat Bilge	- Professor, Doctor /Turkey/
Grijibovsky Andrey	- Doctor of Medical Sciences, Professor /Norway/
Kapilla Hose	- Professor, Doctor /Spain/
Kornilov Viktor	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Russia/
Myrzakulov Ratbay	- Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Meyer Burghard	- Professor, Doctor /Germany/
Turmetov Batyrhan	- Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Tashpinar Mehmet	- Professor, Doctor /Turkey/
Sagiroglu Sheref	- Professor, Doctor /Turkey/

EDITORIAL COUNCIL

Akbasova Amankul	- Doctor of Technical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Akyol Hayati	- Professor, Doctor /Turkey/
Atemova Kalypa	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Bulbul Ibrahim	- Professor, Doctor /Turkey/
Buluc Bekir	- Professor, Doctor /Turkey/
Batyrbayev Nurlan	- Candidate of Law, Associate Professor /Kazakhstan/
Gelisli Yucel	- Professor, Doctor /Turkey/
Yergobek Kulbek	- Doctor of Philology, Professor /Kazakhstan/
Essimova Sholpan	- Doctor of Economics, Professor /Kazakhstan/
Zhetibayev Kopzhasar	- Candidate of Historical Sciences, Associate Professor /Kazakhstan/
Zhetpisbayeva Bakhytgul	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Yildiz Musa	- Professor, Doctor /Turkey/
Myrzaliyev Borash	- Doctor of Economics, Professor /Kazakhstan/
Tomar Cengiz	- Professor, Doctor /Turkey/
Torybayeva Zhamilya	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Umbetov Omirbek	- Doctor of Technical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Uzakbayeva Sakhipzhamal	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Ydyrys Serikbay	- Doctor of Economics, Professor /Kazakhstan/

ФИЛОЛОГИЯ

ӘОЖ 378.147.811.512.122; МҒТАР 16.31.51;
<https://doi.org/10.47526.2020/2664-0686.008>

Қ. ҚАДАШЕВА¹, Ұ.О. АСАНОВА², А.Қ. МЫРЗАХАНОВА³✉*

¹педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Б. Алтынсарин атындағы

Ұлттық білім академиясы (Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.), e-mail: karlygash-54@mail.ru

²педагогика ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры м.а. (Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.), e-mail: assanova_62@mail.ru

³педагогика ғылымдарының кандидаты, Қожа Ахмет Ясауи атындағы

Халықаралық қазақ-түрік университетінің аға оқытушысы

(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: akbota.myrzaxanova@ayu.edu.kz

ҚАЗАҚ ТІЛІН ЕКІНШІ ТІЛ РЕТІНДЕ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ

Бүгінгі таңда мемлекеттік тілдің қоғамдық қызметі аясының кеңеюі, тілді үйренуге ынталы, әлеуметтік дәрежесі әр түрлі адамдардың көбеюі (мемлекеттік қызметшілер, бизнесмендер, саясаткерлер, шетелдіктер, студенттер және т.б.) қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытудың өзекті екендігін айғақтай түседі. Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту барысында техникалық құралдарды ұтымды қолданып, тілді оқытудың заманауи тәсілдерін тиімді пайдалану – тіл үйренушінің оқу-танымдық әрекетін белсендіріп, пәнге қызығушылығын арттыруға мүмкіндік туғызады.

Мақалада қазақ тілін оқытуда тура, саналы-практикалық, аудиолингвалды, аудиовизуалды, суггестопедия және т.б. ауызша сөйлеуге үйрету әдістері қарастырылып, сабақ үлгілерінен өрнектер беріледі.

Кілт сөздер: оқыту әдістері, заманауи технология, коммуникативтік құзірет, мәдениетаралық қатысым, сабақ өрнектері.

К. Kadasheva¹, U.O. Assanova², A.K. Myrzakhanova³

¹Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, I. Altynsarin National Academy of Education (Kazakhstan, Nur-Sultan), e-mail: karlygash-54@mail.ru

²Candidate of Pedagogical Sciences, Acting Professor of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan, Nur-Sultan), e-mail: assanova_62@mail.ru

³Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University (Kazakhstan, Turkestan), e-mail: akbota.myrzaxanova@ayu.edu.kz

The Modern Methods of Teaching Kazakh as a Second Language

The extension of the social sphere of the state language, the increase of people number with the different social categories (government employees, entrepreneurs, politicians, foreigners, students, etc.) aspiring to study language, currently testify to the relevance of Kazakh language teaching as a second language. The rational use of technical means, the effective use of language

* **Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:**

- Қадашева Қ., Асанова Ұ.О., Мырзаханова А.Қ. Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытудың заманауи әдістері // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2020. – №3 (117). – Б. 80–90. <https://doi.org/10.47526.2020/2664-0686.008>

* **Cite us correctly:**

- Qadasheva Q., Assanova U.O., Myrzaxanova A.Q. Qazaq tilin ekinshi til retinde oqytıdyń zamanaýı ádisteri // Iasaýı úniversitetiniń habarshysy. – 2020. – №3 (117). – B. 80–90. <https://doi.org/10.47526.2020/2664-0686.008>

modern teaching in the process of teaching Kazakh as a second language, helps to enhance the learning and cognitive activity of the student and increase interest in the subject.

The article discusses the direct, consciously practical, audiolinguistic, audiovisual, suggestopedical methods of Kazakh language teaching and studies other methods of oral speech teaching and lesson examples are presented.

Keywords: teaching methods, modern technologies, communicative competencies, intercultural communication, lesson examples.

К. Кадашева¹, У.О. Асанова², А.К. Мырзаханова³

¹доктор педагогических наук, профессор, Национальная академия образования имени И. Алтынсарина (Казахстан, г. Нур-Султан), e-mail: karlygash-54@mail.ru

²кандидат педагогических наук, и.о.профессора Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан, г. Нур-Султан), e-mail: assanova_62@mail.ru

*³кандидат педагогических наук, старший преподаватель Международного казахско-турецкого университета имени Ходжа Ахмеда Ясави (Казахстан, г. Туркестан)
e-mail: akbota.myrzachanova@ayu.edu.kz*

Современные методы обучения казахскому языку как второму языку

Расширение сферы общественного применения государственного языка и увеличение числа людей из различных социальных групп, стремящихся к изучению языка (государственные служащие, бизнесмены, политики, иностранцы, студенты и др.), на сегодняшний день свидетельствуют об актуальности обучения казахскому языку как второму языку. Рациональное использование технических средств, эффективное применение современных методов обучения в процессе обучения казахскому языку как второму языку активизирует учебно-познавательную деятельность обучающегося и способствует повышению интереса к предмету.

В статье рассматриваются применяемые в преподавании казахского языка прямой, сознательно-практический, аудиолингвальный, аудиовизуальный, суггестопедический и иные методы обучения устной речи, приводятся примеры уроков.

Ключевые слова: методы обучения, современные технологии, коммуникативные компетенции, межкультурная коммуникация, примеры уроков.

Біз өмір сүріп отырған қоғамда көптілділік мәселесі өзекті болып отырғаны белгілі. Себебі адамдар бір-бірімен өзара қарым-қатынасқа түсуі үшін, әлемдік кеңістікте өзін өте еркін сезініп, кез келген жағдаятқа қатысты мәселені шешу үшін саналы түрде өзін әлеуметтік жағынан да, кәсіби жағынан да жетілдіруі тиіс [1]. Олай болса, ХХІ ғасырда еліміздің жас ұрпақтары қостілді, көптілді тұлға болып қалыптасуына үлкен мүмкіндік туып отырған кезеңде олардың мемлекеттік тұрғыда толық білім алуына мүмкіндігі бар. Бұл жағдай билингв тұлғаның екі тілді (ана тілі мен екінші тіл) алма кезек қолдана білуіне және оны жүзеге асыруға, бірнеше тілдік жүйеде еркін қарым-қатынас құруына жол ашатыны даусыз.

ХХ ғасырдың аяғына таман алыс-жақын шетелдерде тілді екінші тіл ретінде оқыту мен оны меңгертуге, қостілділікке қатысты теориялық және әдістемелік еңбектер жарық көрді. Бұл еңбектерде ғалымдар, әдіскерлер екінші тілді (Т₂) оқыту теориясы мен практикасын негізгі педагогикалық ая және әлеуметтік-лингвистикалық бағытпен өзара байланыста қарастырған [2; 3; 4; 5; 6]. Осы еңбектерге тән ортақ идея: тіл үйренуші өзінің ана тілін жеткілікті меңгергенде ғана екінші тілді жедел үйреніп, ауызша және жазбаша дағдысын қалыптастырады және бірінші тілден алған білімін екінші тілге жедел түрде тасымалдайды.

Қостілділікті қалыптастыру бағытындағы шетелдік және отандық психоллингвист және әдіскер ғалымдар ұсынып отырған тілді оқыту әдістерінің негізінде ауызша сөйлеуге

үйретудің басты жолдары, яғни жаңа материалдарды диалог өрнегінде беру, сөздерді дұрыс дыбыстауға үйрету, үнемі жаттықтыру, сөйлеу әрекетінің төрт түріне тапсырмалар беру, сабақты (кейбір тапсырмаларды) ым-ишара түрінде түсіндіру мен инновациялық технологияларды тиімді қолдана білумен бірге грамматикалық-функционалдық өрнектерді беру амалдары бар. Бұл технологиялардың ұтымдылығы – мәдениетаралық байланыс құра білуге, коммуникацияға шығу жолдары [7].

Біздің ұғымымызда мемлекеттік тіл көпұлтты Қазақстан Республикасының көптілділігінің басты орнын иеленуге тиіс. Көптілді тілдік тұлғаны қалыптастырудың іргетасы ана тілінен алынатын толыққанды, түбегейлі білімнен нәр алуы қажет. Ал «көптілділік» термині жеке тұлғаның отбасылық тілі мен әлеуметтік ортаның тілі мәдениетаралық тілдер байланысында (қоғам, мектеп және т.б.) қалыптасуымен де түсіндіріледі.

Жалпы кез келген тіл бірнеше тілді меңгерген оқушының әлемде өмір сүріп жатқан ұлттардың мәдениетінің (ұлттық, әлеуметтік және т.б.) көріністеріне қол жеткізу құралы болып табылады. Олар:

1. Оқу үдерісіне оқушының алған білімі негізінде жаһандық, тілдік күзіреттілікті қалыптастыратын инновациялық әдістерді енгізу.

2. Тілді деңгейлік оқыту және меңгерту.

3. Тілді толыққанды оқыту және меңгерту арқылы көптілді тілдік тұлғаны қалыптастыру және лингвистикалық бағдарлама жасау:

- қажеттілікті анықтау (қай сыныптан бастау);
- қойылған мақсаттар мен міндеттерді шешу;
- оқу материалдарын дұрыс таңдау және іріктеу;
- қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуда тілді тұтынушының ана тілін қолдану;
- сабақта оқыту стратегиялары мен тактикаларын қолдана білу;
- оқушының өзіндік іс-әрекеті арқылы үйренуіне жол ашу;
- аударма әдісін қолданбау (тілді аудармасыз үйрету);
- оқушының сабақта «өзіндік ойға бату» әрекеті арқылы тілді үйрену амалдарын қолдана білуі (суггестоподия әдісі);
- екі тілді бір уақытта дамыту арқылы қостілді тұлғаның ана тілінен алған білімін салыстыру арқылы үйрету ұстанымына бейімдеу.

Егер мұғалім осындай амал-тәсілдерді тиімді қолдана білсе, жаңашылдыққа қол жеткізе алатынын және оқушының тілді меңгеру қабілетін орнықтыруға, оның лингвистикалық табыстарға жетуіне әсер ететінін ескеру қажет.

Қостілді тұлғаны қалыптастыру мен тілдерді оқыту үдерісінде қолданылатын белсенді әдістер қатарында мына әдістерді атауға болады:

- тура әдіс/табиғи әдіс (балама әдіс);
- оқылым әдісі;
- аудиолингвалды/ аудиовизуалды әдістер;
- дизайнерлік әдіс;
- қоғам тілі әдісі;
- коммуникативтік әдіс;
- суггестопедия әдісі және эмоционалды-мағыналық әдіс.

Тілді оқыту әдістері – әдістеме ғылымында маңызға ие. Дидактикада әдіс өзінің негізгі тұғыры ретінде оқушы мен мұғалімнің өзара бірлігі арқылы білімді қабылдау, тілдік дағды мен білігін қалыптастыру, сондай-ақ тәрбиелеу мен тілін дамыту мақсатына жетудің сапасын анықтайды. Ал мұғалім осы әдістерді ұтымды қолданып, оқушының білім алуына, коммуникативтік дағдысы мен білігін қалыптастырудағы жаңа өнімді әдістерді қолдана білуі керек. Мұндай инновациялық әдістерді нақтылау үшін оларды былайша жүйелеу қажет:

1) Әлемдік және отандық стандарттарда белгіленген түрлі әдістерді жинақтау.

2) Оқушының ерекше эмоциясын, көңіл-күйін және мотив туғызатындай оның бихевиоризм, яғни психологиялық сезім арқылы қабылдауы әсер ету керек. Бұл әдіс – сабақта ән, музыка әуенінде диалогты ритмопедия, гипнопедия әдістері арқылы үйрету жолдары.

3) Тілдерді елтанымдық, мәдениеттанымдық бағытта оқытудың билингвалды әдістері.

Жоғарыда аталған инновациялық әдістер қатарында тілдерді сапалы оқыту, жедел үйрету бағытында төмендегі әдістерді ұсынуға болады:

- тура әдіс (табиғи, аудиовизуалды/ аудиолингвалды);
- саналы әдіс (саналы-практикалық, саналы-салыстырмалы);
- суггестопедия (эмоционалды-мағыналық, ритмопедия, гипнопедия).

Ғылым мен практиканың өзара байланыстылығы бір қалыпта қалмайтындығы белгілі. Практика үнемі жетіліп, ұшталып отырады, ол ғылыми тұрғыдан белгілі бір әдістемелік теорияны қажет етеді. Осы тұрғыдан қарағанда оқушының белсенділігін дамытуға бағытталған ғылымдар, яғни психолингвистикалық, интеллектуалды-эмоционалдық, социолингвистикалық және дидактикалық негіздерге сүйенген жаңа әдістемелер қалыптаса бастады.

Оқу үдерісінде заманауи техникалық құралдарды ұтымды қолданып, тілді оқытудың сапасын арттыратын тура, саналы-практикалық, аудиолингвалды, аудиовизуалды және суггестопедия сияқты ауызша сөйлеуге үйрету әдістері де өте тиімді. Осы тұрғыда аталған әдістерді тиімді қолданып, оқу үдерісіндегі нәтижеге жеткізу жолдарын қарастырып, оны практикалық сабақта қолдануға болады.

Тура әдіс:

1. Тілді үйрету сол үйретілетін тілде жүргізіледі.
2. Тілді оқыту мақсаты – ауызша сөйлеуді қалыптастыру, осыған орай лексикалық дағдысын қалыптастыруда сөйлеу әрекеті түрлеріне мән беріледі.
3. Фонетикалық дағдыны қалыптастыру үшін әріптер мен дыбыстарды дұрыс айтуға (ән, музыка, жаңылтпаш, жұмбақтарды пайдалану) үйрету.
4. Тілдік материалдар «қарапайымнан күрделіге қарай» ұстанымына сәйкес іріктеледі [8, 27-30-бб.].

Аудиолингвалды әдіс өзге тілді үйрету үдерісінде бихевиористік амал-тәсілге негізделген оқыту әдісі. Оқу материалы өте аз мөлшерде беріледі (лексикалық, грамматикалық бірліктердің қиындығы ескеріледі), оқушы қайталайды, өзгертеді, қажетті сөзді орнына қояды, есіне сақтайды. Аудиолингвалды әдістің ерекшеліктері:

1. Сөйлесім дағдысын қалыптастыру: естігенін қайталау, өрнектер арқылы шағын диалогты меңгеру.
2. Әдістің негізгі ұстанымы – ауызша сөйлеуге үйрету. Лексиканың мән-мағынасы түсіндіріледі және сөйлем үлгілері таныстырылып, ал грамматика мәтін мазмұнына қарай функционалды өрнекте ұғындырылады.
3. Сабақта динамикалық анимациялар, түрлі-түсті көрнекіліктер (заттық, бейне, т.б.) пайдаланылады [8, 46–48-бб.].

Аудиовизуалды әдіс

Бұл әдіс лингвистикалық және бихевиористік құрылым амалдарға негізделеді. Тілді оқыту үдерісінде оқытудың аудиовизуалды амал-тәсілдері кең қолданылады (диафильмдер, кинофильмдерден үзінділер, қойылымдар, т.б.) және техникалық құралдар (CD дискі, радиохабарлар, телехабарлар, жаңалықтар мен бейнежазбалар, т.б.).

Оқу материалдарын ұсыну жолдары: дискіге жазылған мәтіндер, кино үзінділері тұтас ұсынылады, грамматика түсіндіріледі.

Оқу материалдарын бірнеше рет қайталап және есінде сақтау арқылы жағдаяттық тапсырмаларды ауызша қарым-қатынас құруда тиімді қолдана алу мүмкіндігін қалыптастыру коммуникативтік бағытқа сәйкес келеді [9, 21-б]. Олар:

1. Ауызша сөйлеу білігін қалыптастыру және айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылымға ерекше көңіл бөлінеді.

2. Ауызша сөйлеуге дайындық: оқыту материалын іріктеуге ерекше мән беріледі: лексикалық, грамматикалық минимум функционалдық ұстанымға сай іріктеледі.

3. Функционалды грамматика ұстанымы маңызды.

4. Сөйлеу жағдаяттық тапсырмалар және диалог үлгілері түпнұсқалық мәтіндер, яғни бейнежазба және кинофильм көріністерінен алынады.

Тура әдіс – дәстүрлі грамматикалық-аударма әдістің орнына жаңаша өңделген, дамытылған әдіс (грамматикалық минимум іріктеледі). Оқыту мақсатына сәйкес заманауи сөйлеу стиліне құрылған диалог тура әдісті қолдану арқылы жүзеге асырылады. Оқу материалы әуелі ауызша формада ұсынылады (суреттер арқылы диалог мазмұнындағы іс-әрекет сипатталуы тиіс). Бұл әдіс ұстанымы аудармасыз және ана тілін қолданбай үйрету қағидасына негізделген. Жаттығулар – диалог құрылымына сәйкес түрлі сұрақтар мен жауаптардан құрылған тапсырмалар. Грамматика индуктивті түрде беріледі, ереже практикалық тұрғыда жалпылама түсіндіріледі [10, 35-б.].

Аудиолингвалды әдіс – тілді екінші тіл ретінде оқыту үдерісінде басымдылыққа ие болып отырған әдіс. Бұл әдіс Американың психология ғылымында бағыт алған және оның негізінде адамның мінез-құлқын тану, сондай-ақ оның психикасына әсер ету арқылы жаттықтыру түріндегі тапсырмаларды орындау. Аудиолингвалды әдістің ең басты ұстанымы – ауызша сөйлеуге үйрету. Ал грамматика тек қана оқығанын түсіну және жазба жұмыс үшін қажеттілікке ие болады. Сабақтың негізгі құрылымы – диалог тыңдау, қайталау және оны есте сақтау. Сөздерді дұрыс дыбыстау, қатені өз уақытында түзетуге байланысты және оқушының қызығушылығын тударатындай диалог мәтінін бейімдеу. Сондай-ақ диалог мәтініндегі негізгі клишелер мен репликалар қайталау мен жаттығулар орындау үшін таңдалады. Осы репликаларды әуелі хормен, одан соң жеке-жеке қайталайды.

4. Сөздерді дұрыс дыбыстауға, олардың жасалымы (артикуляция), естілімі (акустика) және айтылымына көп көңіл бөлінеді. Ана тіліндегі дыбысталу ұстанымына сәйкес тапсырмалар орындалады [8, 53–56-бб.].

Аталған әдісті тиімді қолдану жолдары төмендегідей:

1) тілді үйрету жылдам және материалдарды автоматтандыруды қамтамасыз ету мақсатында орындалады;

2) түрлі жаттықтыру түрлері орындалады: қайталау, белгілеу, таңдау, музыка аясында хормен айту, т.б.;

3) екпінге, интонацияға көңіл бөлінеді;

4) қиын сөздердің түсіндірмесі қарапайым үлгіде беріледі.

Дизайнерлік әдіс. Бұл әдісті алғашқы рет 1972 жылы С. Gattegno, кейін 1982 жылы ғалым Г. Лозанов ұсынған. Бұл әдіс – адамның ми қыртысының жұмыс істету әрекетіне құрылған. Аталмыш әдістің негізінде түрлі-түсті бояу, сызба, музыка әуендері орын алады [11]. Бұл әдістер психология және психотерапия (өзін-өзі иландыру, зейнелі, жағымды мінез-құлқ әрекеті) ұстанымдарына бағытталған және оны А₁-А₂ деңгейлерінде өте тиімді қолдануға болады. Әдістеме ғылымында аталған әдіс үлкен жетістіктерге жетудің амал-тәсілдерін оқу үдерісіне енгізген:

1) Оқушының жауапкершілігі үлкен: сөздерді және дыбыстарды дұрыс айта білуге дағдылану (фонетикаға қатысты).

2) Мұғалім сабақта тек қана ойын түріндегі ситуациялық тапсырмаларды ұсынады: оқушының іс-әрекетке түсу процесін, жаңа сөздерді дұрыс қабылдап, оны сауатты айта білуін қадағалайды.

3) Оқушының берілген тапсырма бойынша креативтілік іс-әрекет жасауы және жедел ойын жеткізе білуі де осы тәсілдің тиімділігінде жатыр. Сыныпта белгілі бір музыка аясында түрлі тапсырмалар орындалады.

Тілді оқытатын мұғалім тіл сабақтарында келесі міндеттерге назар аударуы қажет:

- 1) сабақты қызықты және тартымды өткізу үшін мотив туғызу;
- 2) сөйлеу әрекеті түрлері арқылы оқушының қызығушылығын арттыратын тақырыптарды іріктеп, қолдана білу;
- 3) креативті-шығармашылық тұрғысындағы сабақ ұйымдастыру (ойын түріндегі, шығармашылық шешім қабылдау түріндегі, пікірталас сабағы т.б.);
- 4) дағдысын қалыптастыру сабақтары: лексикалық және грамматикалық дағды, ойын жеткізу, қарым-қатынас құру, коммуникативтік бағытында ұйымдастыру;
- 5) сабақ түрлері: оқу, жазу және есту білігін қалыптастыруға құрылуы.

1-кесте – Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту өрнектері: тұсаукесер (практикалық, лексика-грамматикалық), сабақтағы әдістер тиімділігі және тілді қабылдау, бекіту

Сабақ кезеңдері	Оқыту контенті (мазмұны)
1. Сабақтың тұсаукесері	Мұғалім оқушылардың қатысымдық сөйлеу дағдысы мен білігін қалыптастыруда лексиканың мағынасы мен қолданылуына (жағдаяттық тапсырмаларды орындауға қатысты) дұрыс таңдау үшін сабақ материалын зерттеп алады. Мұғалім оқу материалдарын түсіндіру және жүзеге асыруда бірнеше рет қайталап, иллюстрацияларды пайдаланып, оқушының лексика мен грамматиканы меңгеруіне ықпал жасайды. Сабақ өрнектері: үйрену, белсендіру және қолдану.
2. Сабақтағы тиімді әдістер	Мұғалім үйренетін материалдарды жаттықтыру мақсатында өнімді инновациялық әдістерді (тура, саналы-практикалық, аудиовизуалды, аудиолінгвалды, оқылым, дизайнерлік әдістер) тиімді қолдануы тиіс. Сабақта түрлі коммуникативтік жаттығулар орындалады.
3. Тілді қабылдау	Сабақтағы тілді оқыту процесі бақылаушылық сипатта өткізіледі. Оқушы ауызша және жазбаша сөйлеу кезеңінде меңгерілген материалдарды өзіндік дағдысымен қолданады, ал мұғалім оның іс-әрекетін бақылайды.
4. Дамыту, бекіту	Өрнек ұстанымы: байқау, болжам жасау, дамыту және бекіту.

Сабақты өткізу кезеңдері дұрыс ұйымдастырылғаны жөн. Сабақ кезеңдерінде оқыту әдістері мен жаттығулар үнемі қолданылуы қажет. Сабақтағы оқыту кезеңдері шартты түрде мына тізбекте орындалады:

- 1) Ұйымдастыру кезеңі;
- 2) Жаңа материалды өту, таныстыру;
- 3) Жаттықтыру арқылы дағдысын қалыптастыру;
- 4) Түпнұсқалық, шектеулі материалдар мен түсіндіру өрнектері арқылы оқушының тапсырмаларды орындап және нәтижеге жету мақсаты қойылады;
- 5) Сөйлеу әрекеті түрлерінде ауызша сөйлеуін дамыту;
- 6) Үй тапсырмасы: тексеру және жаздыру;
- 7) Бағалау.

Сабақтағы ең негізгі материал – ол оқыту мәтіндері. Әдістемелік тұрғыдан келгенде, мәтіндер төмендегідей бөлінеді:

1) түпнұсқалық (аутентикалық). Тілді тұтынушының шынайы реалиясындағы өнім: шынайы, өмірден алынған, газет-журнал мәтіні, телеарна жазбалары, көркем шығарма және т.б.

2) арнайы құрастырылған оқу мәтіндері (бейімделген, т.б.). Осындай мәтіндерді іріктеген кезде оның дидактикалық қызметіне назар аудару қажет [2].

Сондай-ақ оқу материалдарын таңдауда оқушылардың тілді білу деңгейі міндетті түрде ескерілуі тиіс. Оқу мәтіндері алдымен мақсатты аудиторияға сәйкестендіріліп, дидактикалық

жағынан өңделгені жөн. Себебі «оқу техникасын жетік меңгермеген кейбір оқушылар low reading ability ғана емес, үлгірімі жақсы оқушылардың өзі аутентті мәтінді оқуда қиындыққа кездесері сөзсіз» [12, 76].

Тіл сабақтары – оқу үдерісінің шағын түрдегі ұйымдастыру бірлігі мен жиынтығы. Ал қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту сабақтарының жүйесі тілді меңгерту сабақтарының бірлескен топтамасы, яғни өтілетін тілдік және ауызша сөйлеу материалдары негізінде (мәтін, диалог) сөйлеу дағдысы мен білігін қалыптастыруды қамтамасыз ету болып табылады. Бұл туралы ғалым С.Г. Тер-Минасова «шет тілі сабақтары – ол мәдениетаралық қиылыстағы мәдени коммуникацияны қалыптастыратын жағдай, себебі шет тілінің лексикасы шетелдің мәдениетіне және әлемді тануға апаратын жол» деген ойын білдіреді [13].

Осы мәселеге қатысты көптеген шетел және отандық ғалымдар еңбектерінде тілді екінші тіл ретінде оқыту сабақтарындағы қойылатын негізгі талап – коммуникативтік күздіретті қалыптастыру екендігін дәлелдейді.

2-кесте – Мәдениеттану аспектісіне берілетін өрнек

Үйретушілік аспекті	Танымдық аспекті	Дамытушылық аспекті	Тәрбиелік аспекті	Мәдениеттану аспектісі
1. Жаңаша тілдік ақпаратты тану. 2. Лексика және грамматикалық оқу материалдарын түсіну. 3. Мәтін арқылы ауызша және жазбаша сөйлеу мәдениетін қалыптастыру	1. Зерттеушілік, мәселелік, жобалық материалдарды танымдық жағынан шешімін табу. 2. Алған әсерін, сезімін есінде сақтай алу қабілетін қалыптастыру 3. Қарым-қатынасқа түсуде сөйлеу әрекеті түрлерінде дағдысы мен білігін қалыптастыру	1. Тілдік және сөйлеу қабілетін дамыту. 2. Қатысымдық әлеуетін дамыту. 3. Ауызша сөйлеуге дағдылану, сөйлеуді қолдау, дамыту	1. Ұлттық сана, ізгілік, тазалық, ел мәдениетіне дұрыс көзқарас. 2. Жұптасымен әңгімелесу, бірлік, ынтымақ құра білу. 3. Басқаны тыңдау, басқа елдің тілін құрметтеу. Төзімділік таныту	1. Екі ел мәдениетіндегі ерекшеліктер мен ұқсастықтарды бағалау. 2. Тіл – мәдени сұхбат негізі, елтаным және мәдениеттаным ақпарат дереккөзі

Қ. Тоқаев «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» атты мақаласында халқымыздың ұлы перзенті Абайдың мерейтойына қатысты ойын былайша сипаттайды: «Абайдың ой-тұжырымдары баршамызға қашанда рухани азық бола алады» және «біздің міндетіміз, ең алдымен, білім беру саласын заманға сай дамытуымыз керек», – дейді. «Бұл – сапалы білім беру ісін жетілдіруге арналған қадам, ал қазіргідей жаңа тарихи жағдайда бәріміз ана тіліміздің дамуы мен дәріптелуіне назар аударуымыз керек», – деп ойын тұжырымдайды [14]. Демек, Абай шығармаларын тілді оқыту үдерісінде тиімді қолданып, Абайдың «толық адам»: ағылшын тіліндегі «A man of integrity» түсінігіне сай тілдік тұлғаны қалыптастыру керек.

Сабақта мәселелік технологияны қолдану ұтымды болуы тиіс. Мәселелік технология – қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуда оқушының теориялық және практикалық міндеттер мен тапсырмаларды өзіндік тұрғыдан шешім қабылдау білімі. Ал мұғалім мұндай шешімді қабылдауына мүмкіндік беретіндей сұрақтарды қолдануы керек, себебі оқушы мәселелік жағдаятқа қатысты ізденеді, ойлайды, сезімін білдіреді және салыстырады.

Мысалы, мәселелік тапсырма өрнегін қарастырайық. Бұл өрнек Абай өлеңіне қатысты ұсынылып отыр.

Сұрақ:

1. Абайдың қазақ қоғамы, ғылым, мінез-құлық туралы айтқан ойлары қазіргі уақытпен байланысты ма?

2. Абайдың ғылым, білім, талап, еңбек, рақым туралы айтқан ойлары қазіргі қоғамның алдында тұрған маңызды мәселе екені даусыз. Сендер қалай ойлайсындар?

Өздеріңнің ойларыңды дәлелдеңдер, шешімін ұсынындар.

Тақырыпты талқылау үшін топ екіге бөлінеді: негізгі ойды дәлелдеуші топ және сыни пікір айтушы топ.

Үйретушілік аспекті

Оқуға арналған мәтіндік материалдар, яғни өлең мәтіні (түпнұсқалық) көркем шығарманы оқу және қабылдау өте күрделі, сондықтан мұғалім сабаққа даярланғанда, оның мазмұнын түсінетіндей тапсырмаларды әзірлейді.

Абай – қазақтың ұлы ақыны. Ол өлеңдерінде өзінің танымдық, өмірден түйген тұжырымдарын, терең ойларын (ғылым, тәрбие, адами мінез-құлық, т.б.) шебер жеткізе білген.

Мәдениеттану аспектісі

Ғылым таппай мақтанба

Кіріспе сөз: Ақын бұл өлеңінде жастарды өнер-білімге, еңбек етуге шақырады.

Тапсырмалар:

1) Өлеңнің тақырыбын оқындар.

- «Ғылым» сөзін қалай түсінесіңдер?
- Өлең кімдерге арналған?
- «Өнер, білім, ғылым» сөздерімен сөйлем құрастырындар.
- «Мақтанба, мақтаншақ» сөздеріне түсініктеме бере аласыз ба?

Оқылым

Тыңдалым (CD дискіден немесе мұғалімнің мәнерлеп оқығанын тыңдау)

2) Өлең шумақтары мен әрбір өлең жолын мәнерлеп оқындар.

3-кесте

Мәтін/ өлең жолдары	Мәтіндегі қиын сөздердің түсіндірмесі
Ғылым таппай мақтанба, Орын таппай <u>баптанба</u> , <u>Құмарланып шаттанба</u> Ойнап босқа күлуге. Бес нәрседен <u>қашық бол</u> , Бес нәрсеге <u>асық бол</u> – Адам болам десеңіз. <u>Тілеуің</u> , өмірің алдында, Оған <u>қайғы жесеңіз</u> . <u>Өсек</u> , өтірік, мақтаншақ, <u>Еріншек</u> , бекер мал шашпақ – Бес <u>дұшпаның</u> білсеңіз. <u>Талап</u> , еңбек, <u>терең ой</u> , <u>Қанағат</u> , <u>рақым</u> ойлап қой – Бес асыл іс, <u>көнсеңіз</u> .	<i>құмарлану</i> – қызығу <i>шаттану</i> – қуану <i>қашық болу</i> – алыс болу <i>асық болу</i> – бір нәрсені үйренуге асығу <i>тілеу</i> – үміт, мақсат <i>қайғы жеу</i> – мұңаю <i>өсек</i> – біреуді сыртынан жамандау <i>мақтаншақ</i> – мақтануды жақсы көру <i>еріншек</i> – жалқау адам <i>бекер мал шашу</i> – босқа жиған-тергенін, дүниесін шашу <i>дұшпан</i> – қас жау <i>талап</i> – жігер, ынта <i>қанағат</i> – барға ризалық <i>рақым</i> – қайырымдылық <i>көну</i> – айтқанға жүру

Танымдық аспекті

Сұрақ және жауап

1. «Ғылым таппай мақтанба» фразасын қалай түсінесіңдер? Ойлап көрейік: бірінші ғылым жолын тауып, одан кейін ғылымдағы жетістігіңе мақтану керек пе, әлде ол жолды іздеп, таппай тұрып мақтану керек пе?
2. «Құмарлану» деген сөзді қалай түсінесіңдер? Неге, қандай нәрсеге құмарлық керек?
3. «Уақытыңды бос өткізбе» деген тыйым сөздің мағынасына сәйкес келетін өлең жолын көрсетіңдер.
4. «Адам» деген ұғымды қалай түсінесіңдер? «Толық адам» болу үшін не істеу керек?

Тәрбиелік аспекті

1. Ақын «бес нәрседен қашық бол, бес нәрсеге асық бол» деп нені айтқысы келді?
2. ХХІ ғасырда қандай бес нәрседен қашық болу керек, қандай бес нәрсеге асық болу керек? Ойлан, шешімін айт.
3. «Өмірің алдында» дегенді қалай түсінесіңдер? Сенің өмір сүру салтың, алдындағы мақсатың қандай болмақ? Әңгімелеп бер.

Дамытушылық аспекті

1. Жақсы адам, көркем мінезді адамды сипаттаңдар. Абай айтқан «жақсы мінез» сипатын дамытыңдар.
2. Адамға жат, жаман мінезді сипаттаңдар. Ондай адамға қандай кеңес бересіңдер?
3. Ақын кімдерге ұқсандар дейді? Неге?
4. Өлеңдегі негізгі ойды тауып, әрі қарай дамытыңдар.

Суггестопедия әдісінің негізін қалаған болгар ғалымы, дәрігер-суггестолог Г. Лозанов, сонымен бірге бүгінде осы бағытта көптеген еңбегерімен танылған ғалымдар Г.А. Китайгородская (белсенді әдіс), И.Ю. Шехтер (эмоционалды-мағыналы әдіс), Г.М. Бурденюк (ритмопедия) және т.б. [15]. Г. Лозанов әдісінің негізінде оқушының ұялшақтық, тұйықтық, қорқыныш сезімі, адамдармен араласпаушылық, қысылушылық сияқты психологиялық соққыдан шығатын жолды табу идеясы жатыр. Ғалым осы жағдаяттан шығатын жол – оқушының өзге тілде қарым-қатынас құруға әрекет жасауы, тұйықтықтан арылып, тілді меңгеруге, есте сақтауына және қарым-қатынас құруына әсер ететін рөлдік ойын түрінде диалог мәтіні негізінде кейіпкер бейнесіне еніп, тілді жылдам үйрену екенін айтады. Суггестопедия – білімге әсерлі сендіру, ұйыту, иландыру, үйрету, бір сөзбен айтқанда «гипноз» жөніндегі ғылым. Тілді үйрету үдерісінде аталған әдіс оқушының жадында сақталған қорын (резерв) ашу, оның ойлауын және зияткерлік мүдделерін белсендіріп арттыру, әсерленуін оятудағы ерекшелігімен тиімді. Суггестопедия әдісінің аясында бірнеше әдістер пайда болды. Олар – ритмопедия, гипнопедия және релаксопедия. Бұл әдістердің негізгі ұстанымы: тілдік тұлғаның миындағы сақталған резервтік қорын белсендіру, басқаша айтсақ, білімді жадында ұзақ сақтауға, қызығушылығын арттыруға, әсерленуге жол салу.

Оқушының жадында сақталған қорын ояту және белсендіру мақсатында, әсіресе қарапайым (А₁–А₂) деңгейлерде аталған әдісті ұтымды қолдана білу тілді үйрету және меңгерту үдерісін жылдамдатады, автоматтандырады. Мұндай әрекет әдістеме ғылымында топта жайлы жағдай туғызып, түрлі қиындықтарды жеңіп, сабақта белсенді әрекет иесі болуына, сенімге, тілді үйренудегі әсерге, ынталылыққа мүмкіндік береді. Сабақта мұғалім оркестрді басқарушы – дирижер, оқушы – субъект, іс-әрекет иесі.

Заманауи әдістердің ішінде интерактивті оқыту бағытындағы суггестопедия және дизайнерлік әдістердің алатын орны ерекше деуге болады. Оған себеп – оқушы сабақта жүргізушінің рөліне еніп, диалог өрнегінде өзінің іс-әрекеті арқылы ән әуені аясында материалды жылдам есінде сақтап және қабылдап, шығармашылық белсенділігін көрсетеді. Ал мұғалім аталған әдіске сәйкес тілді оқыту табыстылығына жету үшін топта жайлы жағдай

туғызуға әрекет жасайды. Мәтіндік материал арнайы таңдалған ән әуенінің көмегімен оқушының кейіпкер ролінде жауапкершілікпен өзін еркін сезініп, сөздерді есінде сақтауына мүмкіндік береді [16].

Бұл әдісті сабақта қолданудың мақсаты – ауызша сөйлеу дағдысын қалыптастыру. Диалог мәтіні табиғи әрі күнделікті қарапайым жағдаятқа құрылады. Мұнда сұрауға басымдық танытады, сұрақ-жауап түріндегі диалог репликаларын есінде сақтау әрекетінде сөйлеуді жүзеге асырады. Ал сөйлеу жағдаяттары (ситуация) өзара тығыз байланыстағы сюжетке құрылуы тиіс. Диалогта әңгіме-ақпараттық сипаттағы репликалар кездеседі. Грамматика арнайы қарастырылмайды, ол тілдік құрылымда қолданылуы керек.

Диалогпен жұмыс (мұғалім үшін)

Оқушылар диалогты дискіден немесе мұғалімнің мәнерлеп оқығанын музыка аясында 2–3 рет тыңдап, одан кейін өздері бірнеше рет қайталап есінде сақтауға бейімделеді. Диалог мәтінін екі-үш рет тыңдап және қайталап алғаннан кейін, әңгімелесушімен бірлікте интерактив қарым-қатынасқа түседі.

Қорыта айтқанда, мұғалім мынадай әдістемелік ұсынымдарды басшылыққа алғаны жөн:

1. Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту үдерісінде оқу материалдарын, тілдік бірліктерді міндетті түрде тілді тұтынушының ана тілінде түсіндіру керек.

2. Мұғалім тілді меңгертуде қойылған мақсатқа сәйкес билингвалды оқыту әдісін, сабақтар тақырыбы, мазмұн, коммуникативтік және мәдениеттанымдық құзіреттілікті қалыптастыру үшін сөйлеу әрекеті түрлерін, заманауи технологияларды, техникалық құралдарды кешенді қолдана білуі қажет.

3. Мәдениеттанымдық қатысымды (тіл үйренуші тұлғалардың екі мәдениет тоғысында қатынас құруы мен тілге құрметпен қарау) орнату мақсатында мәдениетаралық дидактика негіздеріне сүйенуге әрекет жасау.

4. Мұғалім оқушының есте сақтау әрекеттерін, тілді саналы қабылдауын, көріп-байқау, есту мүмкіндіктерін үнемі назарында ұстаған жөн.

5. Мұғалімнің біліктілігі, кәсіби құзіреттілігі және тілді оқыту стратегиялары мен тактикаларын меңгерген маман болуы міндетті.

6. Мұғалімнің әлеуметтік-мәдени құзіреті қалыптасуы мен түрлі ұлттар мәдениетінен біліктілік, даралық (ақпаратты ала білу және беру мен өзін-өзі бағалау), оқыту үдерісіндегі тілдік-лингвистикалық құзіреті (өзінің ана тілінен тілдік және сөйлесімдік білімі жоғары деңгейде болуы), мәдениетаралық-қатысымдық құзіретіне (шынайы табиғи реалияны білетін, тілдік тұлғаға тәрбие бере алатындай әлеуеті болуы) ие кәсіби маман болуды игеру.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана, Ақорда, 2012 жыл 14 желтоқсан. <https://www.akorda.kz>.
2. Пассов Е.И., Кибирева Л.В., Колларова Э. Концепция коммуникативного иноязычного образования: Методическое пособие для русистов (электронное издание). – М.: СПб: «Златоуст», 2015. – 200 с.
3. Щукин А.Н. Методика обучения речевому общению на иностранном языке: учебное пособие для преподавателей и студентов языковых вузов. – М., 2014. – 454 с.
4. Китайгородская Г.Л. Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика. – М., 1992. – 254 с.
5. Федотова Н.Л. Методика преподавания русского языка как иностранного (практический курс). 2-е изд. – СПб: Златоуст, 2016. – 192 с.
6. Балыхина Т.М. Методика преподавания русского языка как неродного (нового): учеб. пособие. – 2-е изд., испр. – М.: РУДН, 2010. – 188 с.
7. Кулубина Н.В. Зачем, что и как читать на уроке: Методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного. – СПб.: Златоуст, 2015. – 224 с.

8. Капитонова Т.И., Московкин Л.В., Шукин А.Н. Методы и технологии обучения русскому языку как иностранному. – М.: Русский язык. Курсы, 2009. – 312 с.
9. Акишина А.А., Каган О.Е. Учимся учить. Для преподавателя русского языка как иностранного. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Русс.язык. Курсы, 2004. – 256 с.
10. Қадашева Қ. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: «Мұрагер» баспа үйі, 2005. – 176 б.
11. Лозанов Г. Суггестопедия при обучении иностранным языкам // Методы интенсивного обучения иностранным языкам. – Вып. 1. – М., 1973. – С. 9–17.
12. Исабекова Г.Б. және т.б. Германияның білім беру жүйесіндегі CLIL технологиясының қазіргі жағдайына салыстырмалы талдау // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2019. – №2 (112).
13. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слова, 2000. – 163 с.
14. «Егемен Қазақстан» газеті, 9 қаңтар 2020 ж. https://www.inform.kz/kz/kasym-zhomart-tokaevtyin-abay-zhane-XXI-gasyrdagy-Kazakstan-atty-makalasy_a3601880
15. Хрестоматия по методике преподавания русского языка как иностранного / сост. Л.В. Московкин, А.Н. Шукин. – М.: Русский язык: Курсы, 2010. – 552 с.
16. Курбакова М.А. Способы оптимизации процесса обучения иностранному языку (современное применение психотерапевтического метода доктора Лозанова) // Язык и культура. – №3(35). – 2016. – С.137–146.

PEFERENCES

1. Qazaqstan Respublikasynyń Tuńǵysh Prezidenti N.Á.Nazarbaevtyń Qazaqstan halqyna Joldaǵy. – Astana, Aqorda, 2012 jyl 14 jeltoqsan. <https://www.akorda.kz>.
2. Passov E.I., Kibireva L.V., Kollarova E. Kontseptsia kommúnikatívnoǵo moiazychnoǵo obrazovaniia: Metodicheskoe posobie dlia rýsistov (elektronnoe izdanie). M.: SPb: «Zlatoýst», 2015. – 200s.
3. Shýkin A.N. Metodika obýcheniia rechevomý obeniú na inostrannom iazyke: ýchebnoe posobie dlia prepodavatelei i stýdentov iazykovykh výzov. – M., 2014. – 454 s.
4. Kítaigorodskaiia G.L. Intensivnoe obýchenie inostrannym iazykam. Teoriia i praktika. – M., 1992. – 254 s.
5. Fedotova N.L. Metodika prepodovaniia rýsskogo iazyka kak inostrannogo (prakticheskii kýrs). – 2-e izd. – SPb: Zlatoýst, 2016. – 192 s.
6. Balyhina T.M. Metodika prepodovaniia rýsskogo iazyka kak nerodnogo (novogo): ýcheb. posobie. – 2-e Izd., ispr. – M.: RÝDN, 2010. – 188 s.
7. Kýlybina N.V. Zachem, chto i kak chitat na ýroke: Metodicheskoe posobie dlia prepodavatelei rýsskogo iazyka kak inostrannogo. – SPb.: Zlatoýst, 2015. – 224 s.
8. Kapitonova T.I., Moskovkin L.V., Shýkin A.N. Metody i tehnologii obýcheniia rýsskomý iazyký kak inostrannomý. – M.: Rýsskii iazyk. Kýrsy, 2009. – 312 s.
9. Akishina A.A., Kagan O.E. Ýchimsia ýchit. Dlia prepodavatelea rýsskogo iazyka kak inostrannogo. – 3-e izd., ispr. i dop. – M.: Rýss.iazyk. Kýrsy, 2004. – 256 s.
10. Qadasheva Q. Qazaq tilin oqytý ádistemesi. – Almaty: «Murager» baspa úii, 2005. – 176 b.
11. Lozanov G. Sýggestopediia pri obýchenii inostrannym iazykam // Metody intensivnoǵo obýcheniia inostrannym iazykam. – Vyp. 1. – M., 1973. – S. 9–17.
12. Isabekova G.B. jáne t.b. Germaniianyń bilim berý júesindegi CLIL tehnologiiasynyń qazirgi jaǵdaiyna salystyrmaly taldaý // Iasaýi ýniversitetiniń habarshysy. – 2019. – №2 (112).
13. Ter-Minasova S.G. Iazyk i mejkýltýrnaia kommúnikatsiia. – M.: Slova, 2000. – 163 s.
14. «Egemen Qazaqstan» gazeti, 9 qańtar 2020 j. https://www.inform.kz/kz/kasym-zhomart-tokaevtyin-abay-zhane-XXI-gasyrdagy-Kazakstan-atty-makalasy_a3601880
15. Hrestomatia po metodike prepodavaniia rýsskogo iazyka kak inostrannogo / sost. L.V. Moskovkin, A.N. Shýkin. – M.: Rýsskii iazyk: Kýrsy, 2010. – 552 s.
16. Kýrbakova M.A. Sposoby optimizatsii protsesssa obýcheniia inostrannomý iazyký (sovremennoe primenenie psihoterapevticheskogo metoda doktora Lozanova) // Iazyk i kýltýra. – №3(35). – 2016. – S.137–146.

**ЯСАУИ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ
YESEVI ÜNİVERSİTESİ HABARŞISI**

Редакцияның мекен-жайы
*161200, Қазақстан Республикасы, Түркістан облысы, Түркістан қаласы,
ХҚТУ қалашығы, Б.Саттархан даңғылы, №29В, Бас ғимарат, 404-бөлме*
☎(8-725-33) 6-38-26
E-mail: khabarshi.iktu@ayu.edu.kz

Ғылыми редакторлар: ф.ғ.к., профессор Сердәлі Бекжігіт,
ф.ғ.к., доцент Мансұров Нұрлан,
ф.ғ.к. Семіз Кенан
Аға редактор: Әбілдаева Гүлжан
Редактор: Садыкова Айгүл

Жарияланған мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді.
Мақала мазмұнына автор жауап береді.
Қолжазбалар өңделеді және авторларға қайтарылмайды.
«Ясауи университетінің хабаршысына» жарияланған материалдарды
сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

*Журнал Қожса Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік университетінің
«Тұран» баспаханасында көбейтілді.*
Басуға 30.09.2020 ж. қол қойылды. Пішімі 60X84/8. Қағазы офсеттік.
Шартты баспа табағы 22.5. Таралымы 200 дана. Тапсырыс 723. ©

Баспахана мекен-жайы:
*161200, Қазақстан Республикасы, Түркістан облысы, Түркістан қаласы,
ХҚТУ қалашығы, Б.Саттархан даңғылы, №29В, 2-ші ғимарат*
☎(8-725-33) 6-37-21 (1080), (1083)
E-mail: turanbaspasi@ayu.edu.kz